

LAGAKRAFTBEVIS

Kommunfullmäktige i Tierps kommun har 15 december 2009, § 95 antagit förslag till områdesbestämmelser för Untra Kraftverk och Kraftverksby för fastigheterna Untraverket 26:2, 26:3 och del av Untraverket 26:1.

Beslutet har vunnit laga kraft den 9 juni 2010.

Enligt uppdrag

Kenneth Ottosson

OMRÅDESBESTÄMMELSER 429

Untra Kraftverk och kraftverksby

**Fastigheterna Untraverket 26:2, 26:3 och del av Untraverket 26:1
Tierp kommun**

INLEDNING

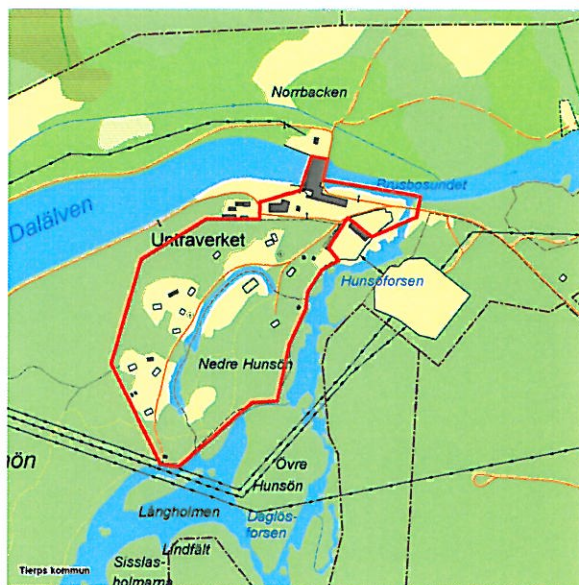
Handlingar

Samrådshandlingarna består av följande handlingar:

1. Planbeskrivning
2. Plankarta
3. Samrådsredogörelse
4. Utlåtande efter utställning
5. Miljöprogram
6. Fastighetsförteckning

OMRÅDESBESTÄMMELSER

I och med att Plan- och bygglagen (PBL) trädde i kraft den 1 juli 1987 infördes ett nytt planinstitut, områdesbestämmelser. Områdesbestämmelser ger kommunen möjlighet att inom ett begränsat område säkerställa vissa syften i översiktsplanen. Oftast gäller det att säkerställa utpekade riksintressen. Områdesbestämmelser har samma karaktär som detaljplan med reglerar endast ett begränsat antal frågor. De ger ingen förutbestämd byggrätt och ger heller inte kommunen rätt att lösa in mark. De gör det möjligt för kommunen att förhindra olämpliga förändringar och att reglera bebyggelsens utformning i värdefull miljö samt att utöka eller minska lovplikten. Till skillnad från detaljplan har områdesbestämmelser ingen begränsad genomförandetid utan gäller tills de ändras eller upphävs. Kommunen kan ändra områdesbestämmelserna på eget initiativ eller t.ex. med utgångspunkt från framställan från enskild sakägare. Förfarandet när områdesbestämmelser antas, ändras eller upphävs är detsamma som vid detaljplanläggning, dvs. samråd, utställning osv. Lagtexten områdesbestämmelser återfinns i PBL 5 kap 16 §.

Ungefärlig områdesavgränsning för aktuella områdesbestämmelser.

Områdesbestämmelsernas avgränsning är gjord med hänsyn till de byggnader som är samtida med kraftverksbyggnaden. I nordväst utanför områdesbestämmelserna ligger fd stall och brädförråd från 1928 och plåtskjul från 1945, dessa byggnader används idag till förråd.

BAKGRUND

Ägaren till Untra Fastighets AB önskar stycka av delar av fastigheten Untraverket 26:2 för att möjliggöra fortsatt drift och underhåll av kraftsamhällets byggnader vid Untra kraftverk. Den föreslagna avstyckningen omfattar bostadshusen på södra Kvarnön.

Länsstyrelsen har föreslagit att området planläggs innan en avstyckning sker. Detta för att säkra det kulturhistoriska värdet i området.

Då området inte förväntas kräva några byggrätter är det inte nödvändigt att upprätta en detaljplan. De kulturhistoriska värdena kan tillgodoses i en områdesbestämmelse. Strandskyddet bör inte upphävas inom området då det inte finns några förslag på ny bebyggelse.

Kraftstationen står även inför en ombyggnad alternativt utbyggnad. Vid ombyggnad kommer interiören såväl som exteriören i anläggningen att påverkas och anläggningens ”ursprunglighet” att minska betydligt. Vid utbyggnad påverkas miljöintressen kring älven.

PLANENS SYFTE OCH HUVUDDRAG

Syftet med planen är att ge kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och miljöskydd mot förvanskning genom bl.a. utökad lovplikt och skyddsbestämmelser.

Genom att upprätta och anta områdesbestämmelser för Untra kraftverket och kraftverksbyn säkerställs de kulturhistoriska värdena. Samtidigt skapas det en klarhet för fastighetsägare och myndigheter vad som gäller vid bygglovprövning och utformning av den fysiska miljön.

HANDLINGAR

Handlingarna består av beskrivning med bestämmelser samt kartbilaga.

BESKRIVNING

PLANDATA

Lägesbestämning

Untras kraftsamhälle och kraftverksby ligger invid Dalälven ca 5 km väster om Mehedeby. Områdesbestämmelserna omfattar fastigheterna Untraverket 26:2, 26:3 och en del av Untraverket 26:1.

Områdets belägenhet i Tierps kommun

Areal

Planområdet omfattar ca 22 ha.

Markägförhållanden

All mark är inom privat ägo.

UNDERLAG OCH TIDIGARE STÄLLNINGSTAGANDE

Kommunala beslut

Bygg- och miljönämnden beslutade 2005-03-15 § 1 att uppdra till bygg- och miljökontoret att upprätta områdesbestämmelser över Untraverkets kraftverkssamhälle för att säkerställa de kulturhistoriska värdena i området.

Utskottet för samhällsbyggnad beslutade 2009-02-27 § 13 att samråd skall hållas
Utskottet för samhällsbyggnad beslutade 2009-08-20 § 84 att utställning skall hållas.

Översiktliga planer och program

I kommunens översiktsplan, antagen 1991-02-12 § 11, beskrivs bl.a. att i enlighet med PBL kan detaljplan eller områdesbestämmelser upprättas till skydd för kulturmiljöer.

Det aktuella området berörs av två riksintressen: Natura 2000 – område Untra, samt nedre Dalälven.

Området är inte planlagt tidigare och något särskilt program för området har heller inte upprättats. Upplandsmuséet har dock gjort en sammanställning och genomgång av viktiga kulturmiljöer inför arbetet med översiktsplan, ÖP 90. Arbetet redovisas i kulturmiljöprogrammet "Tierp tar tillvara".

Till utställningen kommer en bilaga med råd och rekommendationer för att bygga och bygga om i kraftverksbyn att biläggas till områdesbestämmelserna.

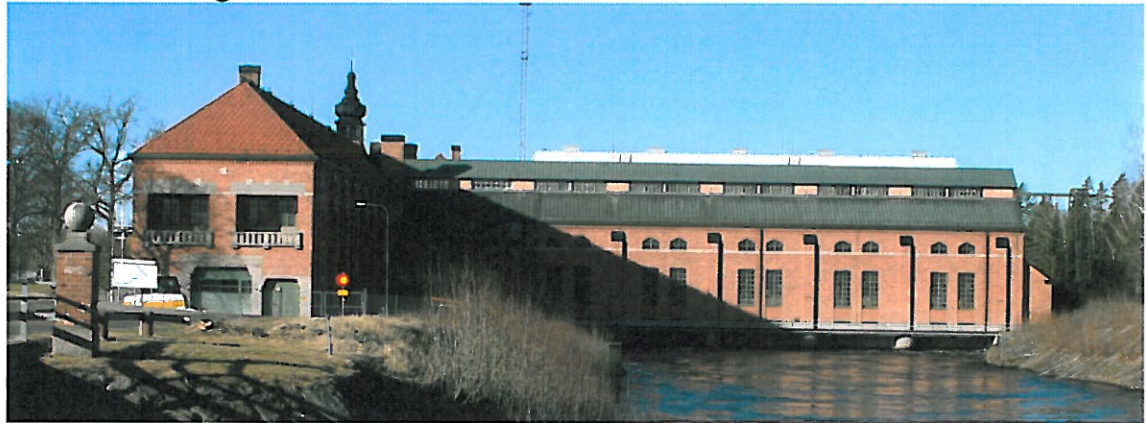
MILJÖ OCH BEBYGGELSE

Untra kraftverk – "ett vattenslott mitt ute i den Uppländska stor-skogen"

Stockholms Gas- och Elektricitetsverk anlade kraftstationen Untraverket under åren 1912–1918. Kraftverket var mycket stort för dåtida förhållanden och byggdes för att sörja för hela Stockholms stads behov av elektricitet. Det blev Stockholm stads första vattendrivna elektricitetsverk.

Kraftverksbyggnaderna började byggas 1915 efter ritningar av arkitekt Gustaf de Frumerie. Kraftstationen är såväl tekniskt som arkitektoniskt mycket påkostad och tillhör de främsta i landet och kan även mäta sig med samtida anläggningar i Europa.

Det komplicerade och svårbemästrade vattensystemet i älven förde med sig en stor mängd dammbyggnader. Maskinaggregaten är konstruerade efter ett åldrande koncept med horisontalaxlade turbiner. Den sist levererade turbinen anses vara världens största tvillingturbin. Avstängningsluckorna i intagskanalen är sannolikt landets äldsta segmentluckor.

Kraftverksbyn

De första fem husen i kraftverksbyn med träpanelfasad uppfördes 1912 och kom under byggtiden att verka som bland annat kontor, sjukstuga och polishus, men även som bostäder för de befäl och underbefäl som var verksamma under anläggningsarbetet. Närmast kraftverket ligger Ekudden, ett större bostadshus som under byggnadstiden verkade som administrationshus. När kraftverket stod färdigt ändrades delvis interiören i husen så att efterföljande driftspersonal kunde flytta in. År 1912 uppfördes också byggnader på kraftverksbyggnadens norra sida, som benämndes Norrbacken. Området bestod av ett stort marketenteri och tre bostadshus med tillhörande byggnader, som tvättstuga och utedass. Bostadshusen avvecklades och revs under 1950-talet medan marketenteriet fick stå kvar som förrådsbyggnad ytterligare några årtionden.

Chefsbostaden Ögården uppfördes 1913. När Kraftverket stod färdigt 1918 byggdes de sista fyra driftspersonalbostäderna med putsade tegelfasader.

Fram till 1922 hade husen i kraftverksbyn endast nummer, men fick efter en omröstning namn: chefsbostaden Ögården, träfasadhusen Ekudden, Tyllern, Åkern, Tallbacken och Björkbacken, samt de fyra putsade tegelhusen Gläntan, Ängen, Kullen och Stenbacken.

Vid dammarna uppfördes också bostäder för dammvaktarna. Den vid Storgysinge byggdes samtidigt som trähusen i kraftverksbyn 1912, och den andra dammvaktarbostaden, Vallbo, placerad vid spärrdammen, uppfördes 1921. Dessa damm-

vaktarbostäder har däremot inte bevarats, Storgysingehuset är sedan några år rivet och det finns även planer på rivning av Vallbo.

Området idag

Kraftverket

Kraftstationen är uppförd i betong med rött fasadtegel, strukna fogar och höga, småspröjsade fönster. Det valmade taket har en beklädnad av koppar och tegel och under denna en takfot med tandsnittssornamentik. Byggnaden har Sveriges mest unika och genomarbetade portal och entréhall i kraftstationssammanhang. Portalen som ramar in huvudentrén på den södra fasaden är påkostad barockinspirerad i huggen granit. Portalen pryds bland annat av Stockholm stads skyddshelgon S:t Erik.

Trappan ner till generatorhallen är i pompös barockstil; mer ägnat åt att ta andan ur folk än att vara en praktisk kommunikationsled. Under trappsystemet har arrangerats en vackert utsirad brunn med fontän och munstycke i form av lejongap. Den överdådiga konstnärliga gestaltningen inbegriper även väggutsmyckningar med glaserat tegel, stänk- och kurbitsmåleri. Väggmålningarna i entréhallen är signerade K Gurt 1918. Inspirationen till dekoren är hämtad från verksamheten med rinnande vatten, vågor och lysande glödlampor.

Fortfarande idag produceras elektricitet på Untraverket med hjälp av ursprungliga turbiner och generatorer.

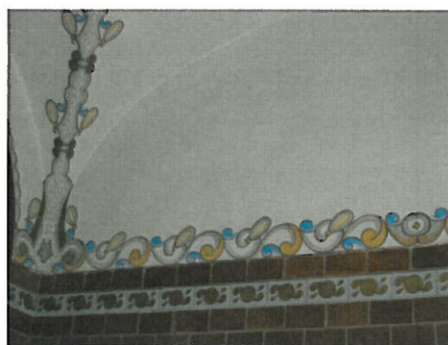
Beskrivningstexten ovan är till stor del hämtad från den riksomfattande inventeringen av svenska vattenkraftsanläggningar som genomfördes av Riksantikvarieämbetet under åren 1989-93. Resultatet finns redovisat i boken "Elektriska vattenkraftverk". Anläggningarnas bevarandevärde utvärderades och placerades i bevarandeordning. Untra fick placering två av de totalt nio stationer som ingick i gruppen kraftverk byggda 1900-1920 med effekt > 10 000 kW, vilket innebär att verket anses mycket värdefullt.

Untra kraftverks portal i huggen granit.

Trappor ner mot turbinhallen

*Fontänen med glaserat tegel**Väggdekor med tegel och målade vågor och glödlampor*

Bostadshusen

Området med tio flerfamiljsvillor har små höjdskillnader och öppnas med en siktlinje i nordöstlig-sydvästlig riktning längs med byvägen. Vegetationen i området är påverkad av närheten till Dalälven, som har en temperaturutjämnande effekt. Detta i kombination av det skyddade läget gör att ståtliga solitärexemplar av ek och andra ädellövträd, vintergröna buskar och örter trivs. I området växer också ståtliga solitärträd. Nära kraftstationen finns ett karaktärsfullt halvöppet parklandskap med stora solitärträd i form av björk och ek och ädelgran.

Bostadshusen är utspridda i parklandskapet intill byvägen med utblickar mot dammen

Bostadshusen uppfördes i olika etapper mellan 1912 och 1921. Husen är fritt placerade i landskapet kring en vattenspegel. De ligger längs med byvägen och har inga avgränsade eller inhägnade tomtområden. Husen inrymde i allmänhet fyra lägenheter med farstukvistar på var kortsida samt entréer på långsidan vända bort från byvägen.

Byggnaderna är uppförda i trä eller tegel och har slätputsade gula fasader och vitmålade fönsteromfattningar och snickerier. Trä- och putshusen skiljer sig åt i tak- farstukvist och fönsterutformning, vilket är en följd av att de byggdes i olika etapper, men ger ändå ett samlat helhetsintryck på grund av byggnadernas lika

form och volym, fönstrens rytmik och den gemensamma färgen på fasad och taktegel. På träbyggnaderna finns nationalromantiska utsmyckningar som sitter i gaveln pånocken.

Chefsbostaden Ögården

Chefsbostaden Ögården uppfördes 1913 i putsat tegel. Byggnaden ligger på Hunsön och blickar över vattnet mot de andra bostadshusen. Som det anstår en chefsbostad ligger den lite avskilt från resten av bebyggelsen.

Byggnaden har ett högt, tegelklätt, halvvalmat mansardtak. Framsidan accentueras av en frontespis, veranda och balkong som bärs upp av pelare. Fönstren är småspröjsade och originaldörrar, med vacker dekor är bevarade. Huset har idag vit stänkputs, men undersökningar har visat att även Ögården en gång i tiden har varit slätputsad i ockragult.

Ekudden

Ekudden, ett större bostadshus som under byggnadstiden verkade som administrationshus. När kraftverket stod färdigt ändrades delvis interiören i husen så att efterföljande driftspersonal kunde flytta in.

Spruthus

Kraftverket hade två egna brandstationer, sk spruthus, en som ligger på planen framför kraftverksbyggnaden och en som låg i kraftverksbyn

Mjölkboden

Den gamla mjölkboden är centralt belägen i kraftverkssamhället. Hit levererades mjölk och andra matvaror ända in på 1980-talet.

Fornlämningar

Det finns en påträffad fornlämning inom området med beteckning Söderfors 16:1. beskrivningen anger "Jättegryta", 40 cm diam och 25 cm dj med stenklott i 22 cm diam. Den lössprängdes i Storgysingeforsen kring år 1915 och lades på nuvarande plats. Blocket som rymmer grytan är 1,3'0,7'0,6 m stort och har början till ytterligare två grytor. Den kulturhistoriska lämningens läge är 5 meter norr om ett ej längre existerande järnvägsspår och 26 meter söder om kraftstationsbyggnaden.

Natur- och friluftsliv

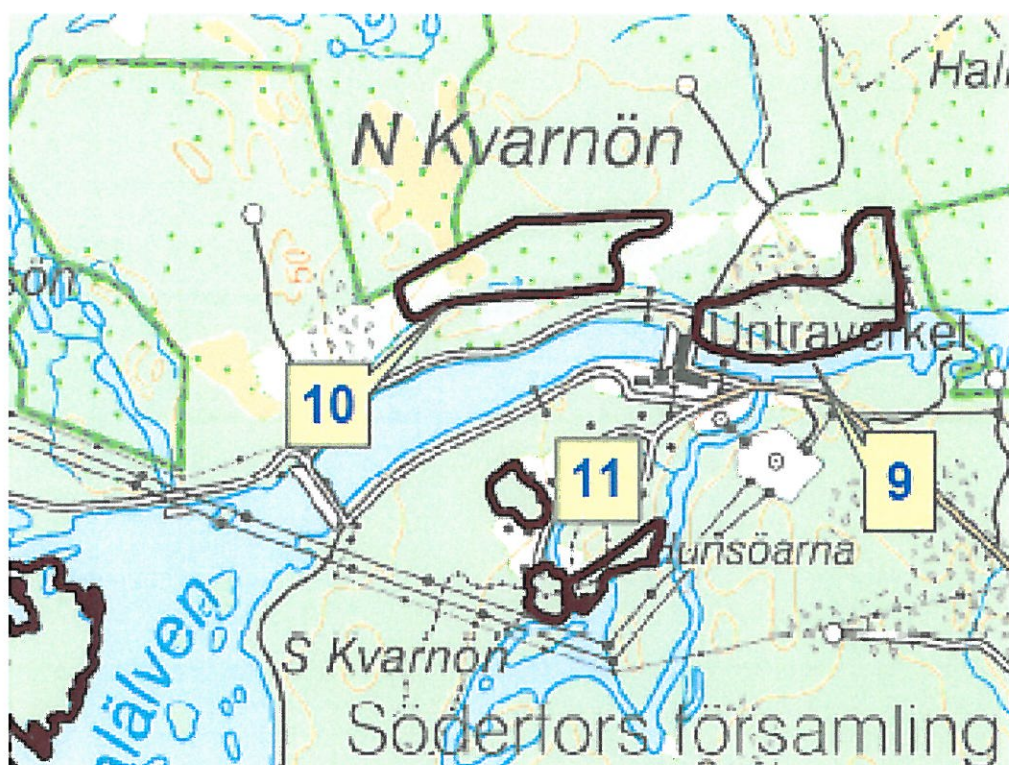
Enligt bestämmelserna i 4 kap 2 § miljöbalken ska turismens och främst det rörliga friluftslivets intressen särskilt beaktas i området utmed Dalälven från Avesta till Skutskär. Värde hos älvsområdet består i dess landskapsbild, natur- och kulturmiljöer vilka medför möjlighet att bedriva friluftsliv och möjlighet att uppleva tystnad och avskildhet.

Strandskydd

Strandskydd på 300 meter råder längs med Dalälven.

Natura 2000—området Untra

Natura 2000—området Untra är uppdelat på ett flertal delområden längs med Nedre Dalälvens stränder, norr och nordost om Söderfors. Några av delområdena ligger inom eller i direkt anslutning till aktuellt område. Natura 2000områden är automatiskt riksintresse för naturvård enligt 4 kap 8 § miljöbalken

Natura 2000-område Untra inom och kring aktuellt område. Numrerade delområden avser föreslagna skyddsåtgärder enligt föreliggande förslag till bevarandeplan för Natura 2000-området Untra (Länsstyrelsen Uppsala län).

Natura 2000-området Untra är förklarat som särskilt skyddsområde enligt fågeldirektivet. Området är utpekade för att skydda och utveckla miljöer som är lämpliga för de skyddsvärda fåglar som är knutna till naturliga lövrika skogsmiljöer, våtmarker samt vattenmiljöer. Skogarna har tidigare påverkats av regelbundna översvämningar som medförde att granen inte kunde överleva och att död ved kontinuerligt skapades. Skogen präglas av björk, ek och tall.

Berörda fågelarter som enligt fågeldirektivet ligger till grund för Natura 2000 – området Untra: Storlom, Sångsvan, Fiskgjuse, Järpe, Tjäder, Sparvuggla, Gråspett, Spillkråka, Vittryggig hackspett, Tretåig hackspett, Orre.

För ett område som är utpekade som Natura 2000 område krävs (enligt 7 kap 28 a § Miljöbalken) tillstånd för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i området. Enligt förslag till bevarandeplan för natura 2000-området Untra finns hänsyn att beakta inom de markerade delområdena 9 och 11 som helt eller delvis innefattas av områdesbestämmelserna. Hänsynen innebär för båda områdena att övervakning skall ske så att inte granens sprider sig och så att grova lövträd inte blir trängda.

Utöver de skyddade arter som ligger till grund för Natura 2000-området Untra har ett antal andra skyddade arter påträffats vid inventering i området, bland annat almlav, lunglav, skogsknipprot, orkidé och nattviol (Cinnobergbaggar).

Natura 2000 – området Untra har 1995 t.o.m. 1999 omfattats av LIFE-projektet ”Hackspettslandskap – västliga taiga” administrerat av skogsvårdsstyrelsen.

Nedre Dalälven – område som berörs av vattenreglering

Området Båtfors-Untrafjärden-Bredforsen som berörs av vattenreglering är av riksintresse för naturvård enligt bestämmelserna i 3 kap 6 § andra stycket miljöbalken. Riktvärdet berör skog (löv/barr/blandskog/ädelövskog, lövskog, naturskog, strandsumpskog), vattendrag (limnogen strandkomplex, strandängar), flora och fauna. Det samlade naturvärdet i Nedre Dalälven beskrivs i rapporten "Nedre Dalälven" enligt följande: Älvens sträckning sammanfaller med den biologiska norrlandsgränsen och utgör en klimatologisk övergångszon mellan sydsvenska och norrländska marker. Området är sammansatt av en mängd naturtyper som – oavsett att de är avgränsade från varandra eller ej – hänger samman i en symbios. De övergripande naturvärdena karaktäriseras av sammanhängande unikt, delvis reglerat älvmråde som vidgar sig i ett stort antal grunda sjöar och fjärdar. Dessa är åtskilda av korta ofta flergreniga forssträckor. Området rymmer ett stort antal öar, holmar och skär. Området består av en mångfald av skogsbiotoper med bl.a. lövrika bestånd samt skog med urskogskaraktär. Fiskbeståndet är både art- och individrikt. Djurlivet särskilt fågellivet har få motsvarigheter i landet när det gäller sammansättning av skog- och våtmarksberoende, både avseende nordliga och sydliga arter. Djurlivet är beroende av det rika insektsbeståndet.

FÖRUTSÄTTNINGAR OCH MOTIVERING TILL BESTÄMMELSERNA

Idag innefattas hela kraftverksbyn av en sammanhängande fastighet. Fastighetsägaren har för avsikt att stycka av delar av fastighetens bostadshus till enskilda fastigheter. Syftet med områdesbestämmelserna är att säkerställa den idag sammanhållna bebyggelsemiljöns karaktär även i en situation då de enskilda husen inom byn har olika ägare. Bestämmelser tar därmed sikte på att förhindra inhägnader kring enskilda hus, förhindra förändringar av husexteriörernas sammanhållna karaktär samt att bevara den befintliga landskapskaraktären i närområdet kring den bygemensamma vägen genom området.

Kraftverksbyggnadens värde har bland annat lyfts fram i Bengt Spades bok "De svenska vattenkraftverken – teknik under 100 år" och i Jan Dellbrants examensarbete "Untra vattenkraftverk ett slott i Dalälven" från KY-utbildningen byggnads- och industriminnesvård. Det unika arkitekturhistoriska värdet är det dominerade motivet till varför kraftverksbyggnaden bör omfattas av skyddsbestämmelser, men även teknikhistoriska-, samhällshistoriska-, miljöskapande- samt symbolvärdet är att anse som grundmotiv. Förstärkande motiv är även byggnadens kvalitet tillsammans med autenticitet, pedagogiskt värde och representativitet på nationell nivå.

Bostadshusens karaktär, och närområde

Bostadslängorna längs med den bygemensamma vägen bär gemensamma kännetecken såsom de gulfärgade fasaderna, de tvåkupiga röda tegeltaken, och den rytmiska fönsterplaceringen. Förstukvistarna (om än delvis förvanskade från ursprungliga utseenden) på husgavlarna utgör också gemensamma kännetecken för de flesta av husen.

Samtliga hus saknar enskilda inhägnader såsom staket eller häckar, utan husens förgårdsmark och trädgårdar löper samman med byvägen och de omkringliggande skogspartierna. Områdesbestämmelserna tar sikte på att bevara ovanstående karaktäristiska drag.

Foto av en av bostadslängorna som har behållit en stor del av dess ursprungliga karaktär.

Kraftverksbyggnadens kulturmiljövärde och interiör

Bestämmelserna tar sikte på att skydda kraftverksbyggnadens unika interiör från förvanskning eller ändringar som förminskar dess byggnadshistoriska värde samt att skydda dess exteriör från förvanskning. Till den arkitektoniska upplevelsen av kraftverksbyggnaden hör även brofundament och pelare som delar i byggnadens komposition i dess läge vid älven. Dessa innefattas därför också av skyddsbestämmelser.

Detaljfoto av ornamentiken i kraftverksbyggnadens turbinhall.

Foton från den storslagna trappan i barockstil som leder in till turbinhallen.

Del av kraftverksbyggnadens exteriör med dess karaktäristiska torn inspirerade av dåtidens rådande nationalromantiska ideal.

MEDVERKANDE

Kommunala tjänstemän

- Helena Gåije, planarkitekt
- Kenneth Ottosson, plantekniker
- Kristina Alm, kulturmiljöansvarig

Konsulter

Göran Reierstam, arkitekt – Arosgruppen Arkitekter
Linda Sjögren, planarkitekt/fysiskplanerare – Arosgruppen Arkitekter
Petra Halvarsson, landskapsarkitekt – Arosgruppen Arkitekter

Tierp 2009-11-18

Samhällsbyggnadsenheten

Helena Gåije, planarkitekt

Kenneth Ottosson, plantekniker

SAMRÅDSREDOGÖRELSE, områdesbestämmelser

Hur samrådet har bedrivits

Samrådshandlingar

Underrättelse om planförslaget har skett med brev till sakägare och myndigheter samt andra som har intresse av planen, se fastighetsförteckning och remisslista. Till underrättelsen har bifogats bestämmelsekarta, beskrivning och fastighetsförteckning.

Samrådstid

Från 2009-03-17 till 2009-04-21

Samrådsmöte

Något samrådsmöte har inte hållits.

Sammanfattning

Plankartan kommer att justeras så att det tydligt framgår:

- Att kraftverksbyggnaden och intill liggande mindre tegelbyggnad, det så kallade fd brandstationen, kommer att innefattas av rivningsförbudet.
- Att marklov för fällning av grova träd bör gälla inom hela planområdet och för alla trädslag.

Planbeskrivningen kommer att justeras så att det framgår att:

- Motiven för att utesluta kraftverksbyggnader som ligger utanför plangränsen.
- Att det endast framgår sådan information rörande Natura 2000-området som ingår i planområdet.

Uthus/ekonomibyggnader som tillhör bostadshusen är inte samtida, vilket innebär att de inte behöver bevarandeskydd, dock gäller utökad lovplikt. Uthus/ekonomibyggnader är byggda år 1950, 1987 och 1996.

Att nya byggnader inte skulle fås uppföras inom området är inte aktuellt pga av att verksam pågår inom området och de kräver nya byggnader.

Inkomna yttrande

Yttranden har inkommit från:

–	Länsstyrelsen	Bil. 1
–	Lantmäteriet	Bil. 2
–	Vattenfall Eldistribution AB	Bil. 3
–	Svenskt kraftnät	Bil. 4
–	Upplandsmuseet	Bil. 5
–	Vägverket	Bil. 6
–	Fortum	Bil. 7

Sammanfattning och kommentar till inkomna synpunkter

Myndigheter, sakägare och andra som har väsentligt intresse av förslaget.

Länsstyrelsen

Bil. 1

Länsstyrelsen anser att:

- På plankartan ska framgå att kraftverksbyggnaden och intill liggande mindre tegelbyggnad inte får rivas.
- Om uthus/ekonomibyggnader som tillhör bostadshusen är samtida bör de bevaras och påföras skyddsbestämmelser.
- Motiven för att utesluta kraftverksbyggnader som ligger utanför plangränsen bör motiveras med antikvariska skäl, annars bör även dessa ingå i områdesbestämmelserna.
- Av områdesbestämmelserna bör framgå att nya byggnader inte får uppföras inom området.
- Marklov för fällning av grova träd bör gälla inom hela planområdet och för alla trädslag.
- Planbeskrivningen bör stramas upp så att det endast framgår sådan information rörande Natura 2000-området som ingår i planområdet.

Kommentar: Plankartan kommer att justeras så att det tydligt framgår:

-
- Att kraftverksbyggnaden och intill liggande mindre tegelbyggnad, den fd brandstationen, inte får rivas.
- Att marklov för fällning av grova träd bör gälla inom planområdet och för alla trädslag.

Planbeskrivningen kommer att justeras så att det framgår att:

- Motiven för att utesluta kraftverksbyggnader som ligger utanför plangränsen.
- Att det endast framgår sådan information rörande Natura 2000-området som ingår i planområdet.

Uthus/ekonomibyggnader som tillhör bostadshusen är inte samtida, vilket innebär att de inte behöver bevarandeskydd dock gäller utökad lovplikt. Uthus/ekonomibyggnader är byggda år 1950, 1987 och 1996.

Att nya byggnader inte skulle fås uppföras inom området är inte aktuellt pga av att verksam pågår inom området och de kräver nya byggnader.

Lantmäteriet

Bil. 2

Lantmäteriet har inget att erinra.

Vattenfall Eldistribution AB

Bil. 3

Vattenfall Eldistribution AB meddelar att de behöver uppföra en nätstation och högspänningsledningar och nytt lågspänningsnät i området. Då energiförsörjningen inte är anordnad inom området avråder Vattenfall områdesbestämmelserna i sitt nuvarande utförande. Lämplig placering av nätstation och hur nätstationerna kan utformas måste tas upp innan Vattenfall kan godta områdesbestämmelserna. För att lösa frågorna gällande anslutning av de nya kunderna till Vattenfalls elnät yrkar Vattenfall på att ett avtal tecknas mellan Untra FatighetsAB och vattenfall

innan avstyckning har skett. Vattenfall yrkar på att det framgår av områdesbestämmelserna att ett avtal måste tecknas innan områdesbestämmelserna antas.

Kommentar: Hur avtal tecknas är inte en planfråga och kommer ej att tas upp i områdesbestämmelserna.

Svenska kraftnät

Bil. 4

Svenska kraftnät har inget att erinra och påpekar att i södra delen tangerar området deras kraftledningsgata. Byggnad eller upplag får inte uppföras under eller närmare än 6 meter horisontellt från faslina.

Kommentar: Att byggnad eller upplag inte får uppföras under eller närmare än 6 meter horisontellt från faslina är en fråga som tas upp i bygglov skeendet.

Upplandsmuseet

Bil. 5

Upplandsmuseet anser att fd brandstationen bör omfattas av rivningsförbudet. Mässbyggnaden och bostadshuset är undantaget från bestämmelse om rivningsförbud. Museet anser att det vore angeläget att söka en lösning som innebär ett bevarande av byggnaderna.

Kommentar: På grund av att Fortum har för avsikt att bygga en kanal som gör det omöjligt att bevara Mässbyggnaden och bostadshuset innefattas inte dessa byggnader av rivningsförbudet. Fd brandstationen kommer att innefattas av rivningsförbudet.

Vägverket

Bil. 6

Vägverket har inget att erinra

Fortum

Bil. 7

Fortum vill inte tillstyrka förslaget utan anser att områdesbestämmelserna ska invänta Fortums ansökan hos Miljödomstolen alternativt endast avse kraftverksbyn.

Kommentar: Områdesbestämmelserna kommer inte att invänta Miljödomstolens dom. Områdesbestämmelsernas syfte är att bevara den kulturmiljön.

Slutkommentar

Då planhandlingarna kommer att justeras med hänsyn till de inkommande yttranden kan samrådsredogörelsen för planförslaget godkännas av Utskottet för Samhällsbyggnad och planen ställas ut i enlighet med 5 kap 23 § plan- och bygglagen.

Tierp 2009-05-11

Samhällsbyggnadsenheten

Helena Gåije, planarkitekt

Hur utställningen har bedrivits

Utställningshandlingar

Kungörelse om planförslaget har skett med brev till sakägare och myndigheter samt andra som har intresse av planen, se fastighetsförteckning och remisslista.

Till utskicket har bifogats plankarta med bestämmelser, planbeskrivning, genomförandebeskrivning, samrådsredogörelse och fastighetsförteckning.

Utställningsstid

Från 2009-09-01 till 2009-09-29

Samrådsmöte

Något samrådsmöte har inte hållits.

Sammanfattning

Plankartan har justerats med att inhägnadsförbudet har förtydligast med skraffering på plankartan.

Inkomna yttrande

Yttranden har inkommit från:

- Länsstyrelsen
- Fortum
- TeliaSonera Skanova Access AB

Bil.1

Bil.2

Bil.3

Sammanfattning och kommentar till inkomna synpunkter

Myndigheter, sakägare och andra som har väsentligt intresse av förslaget.

Länsstyrelsen

Bil. 1

Länsstyrelsen anser:

- att "tomtområde får inte inhägnas" inte överensstämmer med "bygg och marklov krävs för attuppföra ...murar och plank.." Länsstyrelsen anser att kommunen ska stryka "murar och plank" för att undvika dubbeltydligheter.
- att nya byggnader och anläggningar inte får uppföras inom området.
- att marklov bör krävas för fällning av grova träd inom hela området och för alla träslag

Kommentar: Ett skrafferat område visar var inhägnad inte får finnas, nya byggnader och anläggningar får uppföras inom området och marklov krävs för fällning av grova träd inom skrafferat område.

Fortum

Bil. 2

Fortum anser:

- att formuleringen "säkerställa bevarandet av viktiga miljöer" och "reglera hur framtida förändringar i den miljön får ske" är alltför vagt eller otydligt formulerade.
- att rivningsförbudet ska tas bort för kraftverksbyggnaden om Miljödomstolen nekar tillstånd med utloppskanal söder om kraftverket.
- att bestämmelsen "tomtområde inte får inhägnas" är inte möjligt ur säkerhetssynpunkt ur ansvarssynpunkt.
- att den utökade lovplikten för speciellt markreglade bestämmelser (schaktning, utfyllnad, fällning av större träd) innebär inskräpningar i rätten att vidmakthålla pågående markanvändning, som inte kan accepteras.
- Att de under "för kraftverksbyggnaden gäller" diffusa bestämmelserna utgör inget annat än skyddsbestämmelser för kraftverksbyggnaden och leder till fördyrat underhåll.
- Att kraftstationsområdet inklusive den del av kraftverksbyn som erfordras för en utbyggnad av G6-aggregatet, bör ligga utanför områdesbestämmelserna.

Kommentar: Formuleringarna "säkerställa bevarandet av viktiga miljöer" och "reglera hur framtida förändringar i den miljön får ske" förtydligas under "utökad lovplikt". Att ta bort rivningsförbudet för kraftverksbyggnaden är inte aktuellt pga dess kulturhistorisk intressanta värde. Inhägnadsförbudet har förtydligast med skraffering på plankartan. Utökad marklov är i detta speciella parklandskap berättigat. Bestämmelserna för kraftverksbyggnaden är tillräckligt tydliga. Kraftstationsområdet och den del som erfordras för en utbyggnad av G6-aggregatet kommer inte att ligga utanför områdesbestämmelserna, då kraftstationen är en central del i området.

TeliaSonera Skanova Access AB

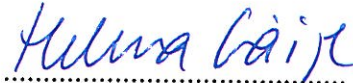
Bil. 3

TeliaSonera Skanova Access AB har inget att erinra.

Slutkommentar

Då planhandlingarna har justerats enligt inkommande yttranden kan de godkännas av Utskottet för Samhällsbyggande och Kommunstyrelsen för att antas av Kommunfullmäktige.

Tierp 2009-11-10
Samhällsbyggnadsenheten

.....
Helena Gåije, planarkitekt

Miljöprogram för UNTRA KRAFTVERK och KRAFTVERKSBY

**Råd och rekommendationer för
att bygga och bygga om i
kulturhistoriskt värdefull miljö**

FÖRORD

Untra kraftverk och kraftverksbyn intill är en mycket välbevarad miljö från tidigt 1900-tal. Kraftverket har mycket höga arkitektoniska, kulturhistoriska och industrihistoriska värden, och byn har mycket tidstypisk arkitektur och är i stort oförändrad. Miljön utgör en väl sammanhållen enhet och är mycket karaktäristisk för sin epok 1910-talet.

För att skydda och bevara dessa värden har Tierps kommun utarbetat områdesbestämmelser för platsen. Som ett led i arbetet med områdesbestämmelserna tas även detta miljöprogram fram.

Miljöprogrammet är främst riktat till fastighetsägarna i Untra. Dess syfte är att väcka intresse för området som kulturmiljö och ge en introduktion till dess historia. Dessutom ska det ge råd och hjälp för hur man som fastighetsägare kan hjälpa till att bibehålla byggnadernas och områdets kulturhistoriska värden så att även kommande generationer kan uppleva denna unika miljö.

INNEHÅLL

FÖRORD	2
HISTORIK OCH BESKRIVNING	3
Untra kraftverk – ”ett vattenslott mitt ute i den Uppländska storskogen”	3
Kraftverksbyn	3
Området idag	4
OMRÅDESBESTÄMMELSER	8
Planer och bestämmelser	8
Kommunens intentioner	9
RÅD OCH RIKTLINJER	10
Förhållningssätt	10
Skötsel och underhåll	11
LITTERATURTIPS	16

HISTORIK OCH BESKRIVNING

Untra kraftverk – ”ett vattenslott mitt ute i den Uppländska storskogen”

Stockholms Gas- och Elektricitetsverk anlade kraftstationen Untraverket under åren 1912–1918. Kraftverket var mycket stort för dåtida förhållanden och byggdes för att sörja för hela Stockholms stads behov av elektricitet. Det blev Stockholm stads första vattendrivna elektricitetsverk.

Kraftverksbyggnaderna började byggas 1915 efter ritningar av arkitekt Gustaf de Frumerie. Kraftstationen är såväl tekniskt som arkitektoniskt mycket påkostad och tillhör de främsta i landet och kan även mäta sig med samtida anläggningar i Europa.

Det komplicerade och svårbemästrade vattensystemet i älven förde med sig en stor mängd dammbyggnader. Maskinaggregaten är konstruerade efter ett åldrande koncept med horisontalaxlade turbiner. Den sist levererade turbinen anses vara världens största tvillingturbin. Avstängningsluckorna i intagskanalen är sannolikt landets äldsta segmentluckor.

Kraftverksbyn

De första sex husen i kraftverksbyn med träpanelfasad uppfördes 1912 och kom under byggtiden att verka som bland annat kontor, sjukstuga och polishus, men även som bostäder för de befäl och underbefäl som var verksamma under anläggningsarbetet. Närmast kraftverket ligger Ekudden, ett större bostadshus som under byggnadstiden verkade som administrationshus. När kraftverket stod färdigt ändrades delvis interiören i husen så att efterföljande driftspersonal kunde flytta in.

År 1912 uppfördes också byggnader på kraftverksbyggnadens norra sida, som benämndes Norrbacken. Området bestod av ett stort marketenteri och tre bostadshus med tillhörande byggnader, som tvättstuga och utedass. Bostadshusen avvecklades och revs under 1950-talet medan marketenteriet fick stå kvar som förrådsbyggnad ytterligare några årtionden.

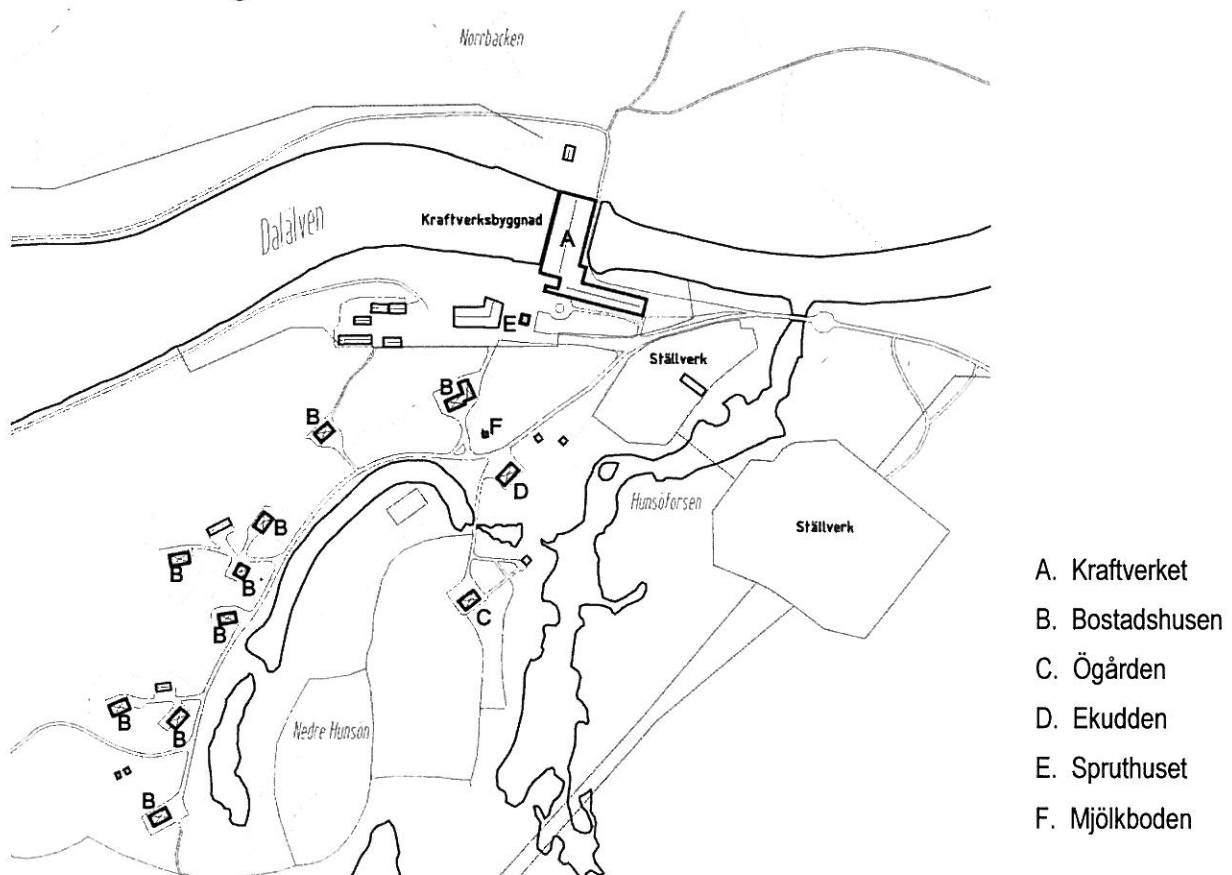
Chefsbostaden Ögården uppfördes 1913. Centralt belägen i kraftverkssamhället placerades mjölkboden, dit mjölk och andra matvaror levererades ända in på 1980-talet. När Kraftverket

stod färdigt 1918 byggdes de sista fyra driftpersonalbostäderna med putsade tegelfasader.

Fram till 1922 hade husen i kraftverksbyn endast nummer, men fick efter en omröstning namn: chefsbostaden Ögården, träfasadhusen Ekudden, Tyllern, Åkern, Tallbacken och Björkbacken, samt de fyra putsade tegelhusen Gläntan, Ängen, Kullen och Stenbacken.

Vid dammarna uppfördes också bostäder för dammvaktarna. Den vid Storgysinge byggdes samtidigt som trähusen i kraftverksbyn 1912, och den andra dammvaktarbostaden, Vallbo, placerad vid spärrdammen, uppfördes 1921. Dessa dammvaktarbostäder har däremot inte bevarats, Storgysingehuset är sedan några år rivet och planer på rivning finns även för Vallbo.

Området idag

A. Kraftverket

Kraftstationen är uppförd i betong med rött fasadtegel, strukna fogar och höga, småspröjsade fönster. Det valmade taket har en beklädnad av koppar och tegel och under denna en takfot med tandsnittssornamentik. Byggnaden har Sveriges mest unika och genomarbetade portal och entréhall i kraftstationssammanhang. Portalen som ramar in huvudentrén på den södra fasaden är påkostad barockinspirerad i huggen granit. Portalen pryds bland annat av Stockholm stads skyddshelgon S:t Erik.

Trappan ner till generatorhallen är i pompös barockstil; mer ägnat åt att ta andan ur folk än att vara en praktisk kommunikationsled. Under trappsystemet har arrangerats en vackert utsirad

brunn med fontän och munstycke i form av lejongap. Den överdådiga konstnärliga gestaltningen inbegriper även väggutsmyckningar med glaserat tegel, stänk- och kurbitsmåleri. Väggmålningarna i entréhallen är signerade K Gurt 1918. Inspirationen till dekoren är hämtad från verksamheten med rinnande vatten, vågor och lysande glödlampor.

Fortfarande idag produceras elektricitet på Untraverket till stor del med hjälp av ursprungliga turbiner och generatorer.

Beskrivningstexten ovan är till stor del hämtad från den riksomfattande inventeringen av svenska vattenkraftsanläggningar som genomfördes av Riksantikvarieämbetet under åren 1989-93. Resultatet finns redovisat i boken "Elektriska vattenkraftverk". Anläggningarnas bevarandevärde utvärderades och placerades i bevarandeordning. Untra fick placering två av de totalt nio stationer som ingick i gruppen kraftverk byggda 1900-1920 med effekt > 10 000 kW, vilket innebär att verket anses mycket värdefullt.

Untra kraftverks portal i huggen granit.

Trappor ner mot generatorhallen med upplyst fontän.

Fontänen med glaserat tegel och väggmålning

Väggdekor med tegel och målade vågor och glödlampor.

B. Bostadshusen

Området med tio flerfamiljsvillor har små höjdskillnader och öppnas med en siktlinje i nordöstlig-sydvästlig riktning längs med byvägen. Vegetationen i området är påverkad av närheten till Dalälven, som har en temperaturutjämnande effekt. Detta i kombination av det skyddade läget gör att ståtliga solitärexemplar av ek och andra ädellövträd, vintergröna buskar och örter trivs. I området växer också ståtliga solitärträd. Nära kraftstationen finns ett karaktärsfullt halvöppet parklandskap med stora solitärträd i form av björk och ek och ädelgran.

Bostadshusen är utspridda i parklandskapet intill byvägen med utblickar mot dammarna.

Bostadshusen uppfördes i olika etapper mellan 1912 och 1921. Husen är fritt placerade i landskapet kring en vattenspegel. De ligger längs med byvägen och har inga avgränsade eller inhägnade tomtområden. Husen inrymde i allmänhet fyra lägenheter med farstukvistar på var kortsida samt entréer på långsidan vända bort från byvägen.

Byggnaderna är uppförda i trä eller tegel och har slätputsade gula fasader och vitmålade fönsteromfattningar och snickerier. Trä- och tegelhusen skiljer sig åt i tak- farstukvist och fönsterutformning, vilket är en följd av att de byggdes i olika etapper, men ger ändå ett samlat helhetsintryck på grund av byggnadernas lika form och volym, fönstrens rytmik och den gemensamma färgen på fasad och taktegel. På träbyggnaderna finns nationalromantiska utsmyckningar som sitter i gavel pånocken.

C. Chefsbostaden Ögården

Chefsbostaden Ögården uppfördes 1913 i putsat tegel. Byggnaden ligger på Hunsön och blickar över vattnet mot de andra bostadshusen. Som det anstår en chefsbostad ligger den lite avskilt från resten av bebyggelsen.

Byggnaden har ett högt, tegelklätt, halvvalmat mansardtak. Framsidan accentueras av en frontespis, veranda och balkong som bärs upp av pelare. Fönstren är småspröjsade och originaldörrar, med vacker dekor, är bevarade. Huset har idag vit stänkpuds, men undersökningar har visat att även Ögården en gång i tiden har varit slätputsad i ockragult.

Ögården

D. Ekudden

Ekudden är ett större bostadshus, som under byggnadstiden verkade som administrationshus. När kraftverket stod färdigt ändrades delvis interiören i husen så att efterföljande driftspersonal kunde flytta in.

I stil stämmer det överens med övriga trähus i byn, men har till skillnad från de andra en stor frontespis med brutet tak på vardera sidan.

Ekudden

E. Spruthuset

På planen framför kraftverksbyggnaden ligger en liten kvadratisk tegelbyggnad, med karaktäristiskt utsvängt tälttak och dekorativ ventilationshuv.

Detta är spruthuset, kraftverkets brandstation. Bygganden användes ända fram på 2000-talet och här finns plats för en bil och en brandspruta. Ytterligare ett spruthus fanns i byn.

Spruthuset

F. Mjölkboden

Den gamla mjölkboden är centralt belägen i kraftverkssamhället, mitt emot Ekudden. Hit levererades mjölk och andra matvaror ända in på 1980-talet.

Det är en liten kvadratisk byggnad med tälttak och fasader med liggande panel i stil med kringliggande trähus.

Mjölkboden

OMRÅDESBESTÄMMELSER

Planer och bestämmelser

Innebörd av områdesbestämmelserna

För de områden som omfattas av områdesbestämmelser innebär att speciella bestämmelser gäller. Dessa bestämmelser säkerställer bevarande av viktiga miljöer och reglerar hur förändringar i den framtida miljön får ske.

Utöver Plan- och bygglagens vanliga bygglovplikt ska uppmärksammas att skyldigheten att söka bygglov/marklov är utökat i område är utökat i området för åtgärder som avses i 8 kap 3 § första stycket 1, 4b § första stycket 1 och 2 och 7 § första stycket 2 PBL.

Inom skrafferat område på plankarta får inte stadigvarande inhägnad finnas.

Varsamhetsbestämmelser

Området utgör en sådan värdefull kulturmiljö som avses i 3 kap 12 § i plan- och bygglagen (PBL). Byggnadernas särart skall bevaras. Inom hela området gäller att ändring av byggnad inte får förvanska dess karaktär eller anpassning till omgivningen.

Utökad lovplikt

Detta innebär att:

- Färga om, byta fasad- eller taktäckningsmaterial, eller göra ändringar som avsevärt påverkar byggnadens yttre utseende (t ex byta fönster)
- Göra tillbyggnader, även vid en- och tvåbostadshus
- Uppföra komplementbyggnader, murar och plank, även vid en- och tvåbostadshus
- Sätta upp eller väsentligt ändra skyltar och ljusanordningar
- Schaktning, utfyllnad och förändring av marknivån
- Fällning av större träd, med större diameter än 30 cm på en höjd av 1,2 meter över marken på området där stadigvarande inhägnad inte får finnas.

För kraftverksbyggnaden gäller följande

Vid utvändiga underhållsarbeten skall utförande beträffande utseende och kvalitet väljas i överensstämmelse med originalutförande alternativt utförande typiskt för byggnadens tillkomsttid.

Byggnadens exteriör får inte förvanskas.

Brofundament och entrépelare ska bevaras.

Interiört får maskinhall inte förändras så att dess autentiska värde försämras och entrén med väggutsmyckningar och trappan ner till maskinhallen samt brunnen förvanskas.

Kommunens intentioner

Områdesbestämmelsernas syfte

Områdesbestämmelsernas syfte är att bevara den kulturhistoriskt intressanta miljön. Det ska samtidigt vara möjligt att stycka av och sälja enskilda hus och tomter. Områdesbestämmelserna och miljöprogrammet har tagits fram för att skapa förståelse för kraftverket och kraftverksbyns värden. Broschyren ska förmedla vad som är typiskt för området och ge rekommendationer till de boende vid förändringar och kompletteringar av mark och byggnader.

Karaktärsdrag att bevara

De viktiga karaktärsdragen att bevara förutom kraftverksbyggnaden är kraftverksbyns bostadshus med gul träpanel eller puts och ett med vit puts, placeringen utefter vägen. Även de stora träden och dammen har stor betydelse för miljön.

RÅD OCH RIKTLINJER

Förhållningssätt

Varsamhet

All förändring av bebyggelsemiljöer och byggnader ska ske med varsamhet. I ett kulturhistoriskt värdefullt område som Untra blir detta särskilt viktigt. Varsamhet innebär att man i alla förändringsarbeten utgår från byggnadens och miljöns förutsättningar, så att den befintliga miljön styr hur man utformar nya tillskott och vilka förändringar man gör. Varsamheten ska finnas med i både stort och smått, d v s både när man ser på hela bebyggelsestrukturen vid eventuella nytillskott och i detaljer som snickarglädje och fönsteromfattningar.

Varsamhet bör även råda när det gäller interiörer. Äldre planlösningar har ofta positiva värden vad gäller rumssamband och rumsvolymer som ger goda boendekvaliteter. Dessa värden bör värnas och förändringar i dessa planlösningar bör bara göras om det är absolut nödvändigt. Andra kvaliteter som bör hanteras varsamt i interiören är till exempel kakelugnar, snickerier som lister, dörrar och fast inredning.

Varsamhet får inte tas för intäkt för att generellt hålla en låg standard när byggnader ändras. Oberoende av åtgärdens omfattning kan varje ändring göras på ett varsamt eller ovarsamt sätt. Ett varsamt tillvägagångssätt ska användas vid genomförandet av såväl ombyggnader som andra ändringar. Det förutsätter att man skaffar sig kunskaper om de värden som byggnaden har och att man tar tillvara dessa värden så långt det är möjligt med hänsyn till andra krav.

Underhåll

Alla byggnader behöver fortlöpande underhåll. Underhållsfria byggnader och material är en utopi och finns inte i verkligheten. Små, lättreparerade skador kan snabbt bli stora och besvärliga om de inte åtgärdas i tid. Att kontinuerligt se över och sköta byggnaderna blir i längden både enklare och mindre kostsamt än att göra helrenoveringar med långa intervaller.

Vid underhållsarbeten på en byggnad är det viktigt att välja rätt material och metoder. Med traditionella material behåller man lättare byggnadens ursprungliga utseende och karaktär.

Ändringar och mindre tillbyggnader

Ett gammalt hus måste med tiden anpassas så att det fungerar för ett modernt boende. Detta innebär huset ibland måste förändras även utvändigt. Ibland kan det vara svårt att få in nya funktioner i ett gammalt hus. Då kan det till och med bli aktuellt med en tillbyggnad.

Vid ändringar och mindre tillbyggnader är det viktigt att ta hänsyn till byggnadens förutsättningar. Framför allt takvinklar, fasadmaterial och utformning av fönster och dörrar är viktigt att anpassa till den gamla byggnaden. Det är också viktigt att tänka på särskilt karaktäristiska byggnadsdelar, som farstukvistar och snickerier, samt byggnadens helhetsintryck. Byggnadens ursprungliga karaktär ska inte förändras med de nya tillskotten.

Nybyggnad

Det är möjligt att komplettera en kulturhistoriskt värdefull miljö med nya byggnader utan att det kulturhistoriska värdet går förlorat. För att bygga nytt i en kulturmiljö med gott resultat är det viktigt att man har klart för sig vad som är karaktäristiskt för just den miljön, vad som gör den värdefull.

Det viktiga är att det nya inordnar sig i bebyggelsestrukturen i området. Nya byggnader ska smälta in i miljön och så lite som möjligt förändra platsens utseende och karaktär. Fasadmaterial, takmaterial och fönster ska anpassas till omgivande hus. Träd och växter på tomten ska sparas i största möjliga mån.

Rådgivning

Vid en om- eller tillbyggnad eller annan byggnadsåtgärd är det bra att skaffa sig så mycket kunskap som möjligt under ett tidigt skede i planeringen. Medborgarservice på Tierps kommun kan ge information bygglov, bygganmälan och områdesbestämmelserna som gäller för området. Medborgarservice kan också ge råd och tips angående utformning med mera. Upplandsmuseet har stor kompetens inom byggnadsvård, och dit kan du vända dig för att få råd om till exempel utformning, material och äldre byggnadstekniker.

Medborgarservice – 2093-180 88

Upplandsmuseet – 018-16 91 00

Skötsel och underhåll

Fasader

Trähusen har en karaktäristisk gulmålad liggande spårpanel. Vid eventuellt byte bör profil och dimensioner vara lika originalet. De vita detaljerna, som knutar och foder, är viktiga för att bibehålla husens karaktär. Det är viktigt att skilja på sågat och hyvlat virke. Hyvlat virke bör aldrig bytas ut mot sågat.

Liggande spårpanel med vita omfattningar.

Putsfasad på flerfamiljsvilla

Putsdetaljer på Ögården.

De sydligaste bostadshusen har fasader i gul slätputs med vita detaljer som fönsteromfattningar och hörnmarkeringar. Vid lagningar och andra putsarbeten är det viktigt att man använder rätt material. Fel putstyp kan leda till skador på omkringliggande puts eller väggen bakom, eller att lagningen inte håller. Den slätputsade ytan bör bibehållas och efterliknas vid lagningsarbeten.

Ögården har en mer arbetad utformning vad gäller putsarbetena, till exempel pilasteravslutningarna på hörnmarkeringarna. Dessa detaljer är viktiga för byggnadens karaktär. Byggnaden är idag stänkputsad. Detta är mindre lämpligt på en kulturbyggnad. Vid framtida putsrenovering är det lämpligt att återgå till den ursprungliga slätputsen.

Socklar

Flera av husen har socklar av huggen gråsten. Dessa är mycket värdefulla i miljön och bör bevaras i ursprungligt skick. Det är mycket olämpligt att måla eller putsa dessa socklar.

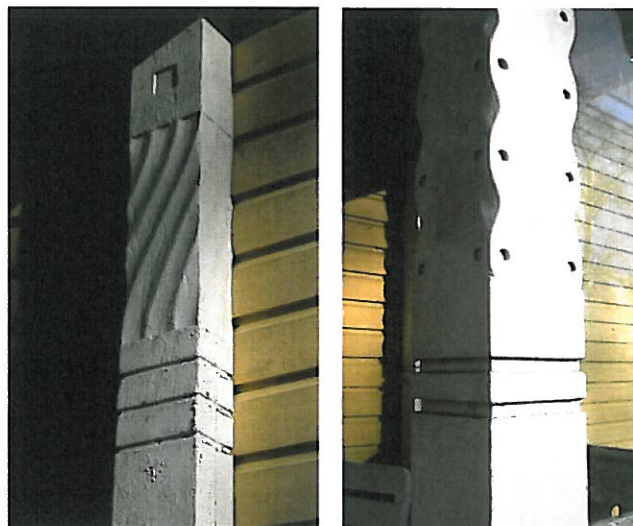

Snickeridetaljer

Mycket av husens karaktär finns i de välarbetade snickeridetaljerna och snickarglädjen. Dessa detaljer är mycket viktiga att bevara. Nyttillverkade detaljer bör efterlikna de gamla. Tänk på att använda hyvlat virke när detaljer i snickerierna byts ut.

Nationalromantisk dekoration vid gavelspets.

Pilaster och pelare med sniderier, förstukvist trähus.

Räcke, förstukvist trähus.

Gavel med snidat årtal, förstukvist trähus.

Förstukvist putshus.

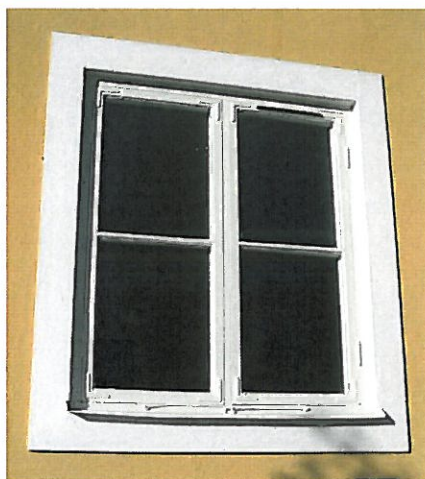
Veranda med pelare som håller upp balkongen, Ögården

Fönster och dörrar

På de putsade husen är de ursprungliga fönstren bevarade. De är huvudsakligen tvåluftsfönster med en enkel tvärspröjs. Kullriga hörnjärn typiska för slutet av 1800- och början av 1900-talen. Även Ögården har originalfönstren bevarade. De småspröjsade fönstren är mycket tidstypiska för det tidiga 1900-talet.

På trähusen är fönstren till stor del bytta, men i många fall är indelningen i tvåluftsfönster med varje luft indelad i sex rutor med spröjs bevarad. Många ytterdörrar är bytta till modernare, men på vissa hus, som Ögården, finns de ursprungliga dörrarna bevarade.

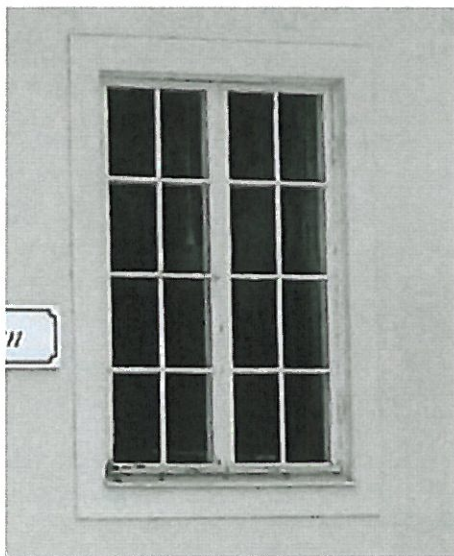
Fönster och dörrar som är original från när husen byggdes bör bevaras och restaureras enligt traditionella metoder. Vid eventuellt byte bör man eftersträva att byta till fönster och dörrar så lika originalet som möjligt. Om fönster och dörrar tidigare har bytts till annan modell är det lämpligt att vid nästa byte återgå till den ursprungliga modellen.

Tvåluftsfönster och litet ovalt fönster, putshus.

Moderna fönster, med ursprunglig indelning, trähus.

Fönster och ytterdörr, Ögården

Utvändig målning

Kraftverksbyn har mycket sammanhållen och enhetlig karaktär. Det som binder samman de olika hustyperna är att de målats i en enhetlig kulör. Fasaderna har en ockragul kulör och fönster och andra detaljer är vita. Eftersom kulören är viktig för byggnadernas och miljöns karaktär bör färgsättningen på byggnaderna inte förändras.

Under 1990-talet analyserades kulörerna på de gula byggnaderna genom att prover togs på underliggande färgskikt. Efter dessa undersökningar togs en färgpalett fram som bör följas i området.

NCS:nr kulör:

Fasader	(gul)	1732-Y22R
Fönster, foder, snickerier	(vit)	1002-Y24R
Dörrar, garageportar	(grön)	5020-G30Y

För chefsbostaden Ögården finns ingen kulöranalys gjord. Byggnaden bör bibehållas vit eller återgå till den ursprungliga gula kulören. Vid återgång bör man göra färgundersökningar även på fönster, snickerier och dylikt så att återgången blir komplett. Observera att kulörbyte kräver bygglov.

Vid utvändig målning ska väl beprövade, traditionella färgtyper och behandlingsmetoder användas. Målning ska ske när ingen risk för frost föreligger, inte heller får virkets fukthalt överstiga 15%.

Tak

Husen har ursprungligen haft taktäckning av rött tvåkupigt lertegel. På en del hus har detta bytts till betongpannor. Tak med originaltäckning bör bevaras. Vid byte bör rött tvåkupigt lertegel användas. Observera att byte av takmaterial kräver bygglov.

Staket

Staket och andra inhägnader är olämpligt i miljön och är inte tillåtna enligt områdesbestämmelserna.

LITTERATURTIPS

Antell, Olof och Jan Lisiński. *Fönster : historik och råd vid renovering*. ISBN 91-7192-730-1. Stockholm : Riksantikvarieämbetet, 2000.

Antell, Olof. *Taktegel tegeltak*. ISBN 91-540-4609-2. Stockholm : Statens råd för byggnadsforskning, 1986.

Arnell, Kjell-Håkan. *Byggnadsvård. Tradition och förnyelse*. ISBN 91-85618-15-2 Uppsala : Upplands fornminnesfören, 1983

Brunnström, Lasse och Bengt Spade. *Elektriska vattenkraftverk : kulturhistoriskt värdefulla anläggningar 1891-1950*. ISBN 91-7192-963-0. Stockholm : Riksantikvarieämbetet, 1995.

Byggnadsmåleri med traditionella färgtyper. ISBN 91-7209-153-3. Stockholm : Riksantikvarieämbetet, 1999.

Gudmundsson, Göran. *Invändig renovering. Byggnadsvård i praktiken IV*. ISBN 91-976280-1-8. Gysinge : Gysinge centrum för byggnadsvård, 2006.

Gudmundsson, Göran. *Utvändig renovering. Byggnadsvård i praktiken III*. ISBN 91-7988-201-3. Stockholm : Byggförlaget i samarbete med Gysinge centrum för byggnadsvård, 2002.

Gudmundsson, Göran. *Värmen i gamla hus. Byggnadsvård i praktiken II*. ISBN 91-976280-2-6. Gysinge : Gysinge centrum för byggnadsvård, 2006.

Hantverket i gamla hus. ISBN 978-91-85581-09-2. Stockholm : Balkong i samarbete med Svenska byggnadsvårdsföreningen, 2007

Hidemark, Ove och Ingmar Holmström. *Kalkputs. 2, Historia och teknik : redovisning av kunskaper och forskningsbehov*. ISBN 91-7192-602-X. Stockholm : Riksantikvarieämbetet, 1984.

Hidemark, Ove. *Så renoveras torp och gårdar*. ISBN 91-534-2635-5. Västerås : Ica, 2006

Järnplåt : anvisningar för underhåll och reparation. ISBN 91-7192-467-1. Stockholm : Svensk byggtjänst (distr.), 1980.

Lindbom, Roger och Vicki Wenander. *Frågor och svar om byggnadsvård*. ISBN 978-91-85581-08-5. Stockholm : Balkong, 2007.

Spade, Bengt. *”De svenska vattenkraftverken : teknik under 100 år”*. ISBN 91-7209-161-4. Stockholm : Riksantikvarieämbetet, 1999.

Thurell, Sören. *Vård av trähus : en handbok i vård och upprustning av gammal trähusbebyggelse*. ISBN 91-27-07037-9. Stockholm : Natur och kultur, 1998.

Fastighetsförteckning

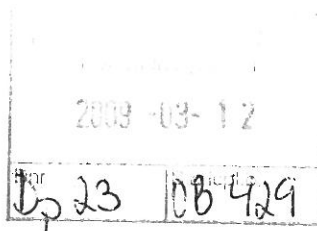
2009-03-10

Ärendenummer

C09156

Handläggare

Ann-Kristin Sundgren

Sida 1 (2)

Ärende Fastighetsförteckning tillhörande ett i mars 2009 upprättat förslag till områdesbestämmelser för Untraverket och kraftverksby

Kommun: Tierp

Län: Uppsala

Fastigheter inom området (fastigheter, sänjelotter, fiskelotter, byggnad å, allmänt vattenområde)		
Beteckning på kartan	Ägare/innehavare, adress	Övrigt
Untraverket 26:1	Fortum Dalälvens Kraft AB 115 77 STOCKHOLM	Även utom plan
Untraverket 26:2	Untra Fastighets AB Untra Ögården 401 815 93 TIERP	
Untraverket 26:3	Crister Boström Untra 401 Ögården 815 93 TIERP	

Anläggningssamfälligheter inom området (Gemensamhetsanläggningar enligt AL, anläggningar enligt LSV)		
Beteckning på kartan	Ägare/innehavare, adress	Övrigt
Untraverket GA:1	Untra samfällighetsförening c/o Christer Boström Untra Ögården 401 815 93 Tierp	VÄG

Rättigheter inom området (servitut, ledningsrätt, nyttjanderätt, vägrätt, viltvårdsområde, fiskevårdsområde, rättigheter mineral/torv)		
Beteckning på kartan	Ägare/innehavare, adress	Övrigt
Untraverket 26:2		Servitut, VÄG 0360-04/87.1
Till förmån för:		
Untraverket 26:3	Crister Boström Untra 401 Ögården 815 93 TIERP	
Untraverket 26:2		Servitut, STARKSTRÖM 03-86:329.1
Till förmån för:		

	SVENSKA KRAFTNÄT Box 603 851 08 Sundsvall	
Untraverket 26:1		Servitut, STARKSTRÖM 03-90:375.1
Till förmån för:		
	STOCKHOLMS ENERGI AB 115 77 Stockholm	
Untraverket 26:2		Servitut, STARKSTRÖM 03-97:269.1
Till förmån för:		
	AFFÄRSVERKET SVENSKA KRAFTNÄT Box 603 851 08 Sundsvall	
Untraverket 26:1, 26:2		Servitut, väg Untraverket nr 1.24 och Brusbo nr 3, akt 1923/548
Till förmån för:		
	Fortum Dalälvens Kraft AB 115 77 Stockholm	
Övriga upplysningar : Samrådsområde enl 20 § naturvårdslagen, Natura 200 område Untra		

Fastigheter utanför området		
Beteckning på kartan	Ägare/innehavare, adress	Övrigt
Untra 9:1	Bergvik Skog Väst AB Trotzgatan 25 791 71 FALUN	
Untraverket 25:2	Svenska Kraftnät Box 603 851 08 SUNDSVALL	

Fastighetsförteckningen upprättad av

Ann-Kristin Sundgren